

Fecr Yayınları: 429

EMÎR es-SAN'ÂNÎ VE MUTLAK İCTİHAD DÜŞÜNCESİ
-Öze Dönüşçü Bir Yaklaşım-

Dr. Mustafa HAYTA

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Editör

Doç. Dr. Ali HATALMIŞ

Mizanpaj ve Kapak

FCR

Baskı ve Cilt

VADİ GRAFİK TASARIM VE REKLAMCILIK LTD. ŞTİ.
İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1
Yenimahalle/ANKARA • Tel: 0 312 395 85 71
(Sertifika No: 47479)

1. Baskı: Mayıs 2021

ISBN: 978-625-7879-74-3

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

EMÎR es-SAN'ÂNÎ
VE
MUTLAK İCTİHAD DÜŞÜNCESİ

-Öze Dönüşçü Bir Yaklaşım-

Dr. Mustafa HAYTA

Ankara 2021

Dr. Mustafa HAYTA

1980 yılında K. Maraş/Andırın'da doğdu. 1999 yılında Adana/Seyhan İmam-Hatip Lisesinden; 2003 yılında Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. Bir süre imam-hatiplik yapan yazar, Kayseri DİB İhtisas Eğitim Kursuna kaydoldu ve üç yıllık eğitimin ardından 2010 yılında mezun oldu. Aynı yıl "*Kur'an'daki Ma'rûf ve Örf Kavramlarının Fıkhi Açısından Değerlendirilmesi*" isimli teziyle yüksek lisansını tamamladı.

2010 yılında Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Hukuku Anabilim Dalına araştırma görevlisi olarak atandı. 2014 yılında "*Klasik Dönem Şii-İmâmî Fıkıh Usulü Anlayışı*" isimli teziyle doktorasını tamamlayan Hayta, evli ve üç çocuk babası olup halen aynı fakültede öğretim üyeliği görevine devam etmektedir.

عَنْ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: إِذَا حَكَمَ الْحَاكِمُ فَاجْتَهَدَ ثُمَّ أَصَابَ فَلَهُ أَجْرَانِ. وَإِذَا حَكَمَ فَاجْتَهَدَ ثُمَّ أَخْطَأَ فَلَهُ أَجْرٌ.

Amr b. Âs'ın işittiğine göre, Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Hâkim, hüküm verirken ictihad eder (gücü nispetinde çaba sarf eder) de sonunda isabetli karar verirse, iki sevap kazanır.

Eğer ictihad eder de sonunda hata ederse, bir sevap kazanır.”

[Müslim, “Akzıye”, 15]

1.2.2.2.2.3.3. Âhâd Haberinin Akılla Çatışmaması -----	83
1.2.2.2.2.3.4. Âhâd Haberinin Kıyasla Teâruz Etmesi ---	85
1.2.2.2.2.3.5. Âhâd Haberinin Usul ile Teâruzu -----	86
1.2.2.2.2.3.6. Haberinin Kabulünde Siyasî/İtikâdî Bir Fırkaya İntisabın Rolü-----	88
1.2.2.3. İcmâ-----	93
1.2.2.4. Kıyas-----	107
1.2.2.4.1. Meşruiyeti ve Hüccet Oluşu -----	107
1.2.2.4.2. Kıyas Çeşitleri -----	116
1.2.2.4.3. Rükün ve Şartları -----	121
1.2.2.4.4. İllet Tespit Yöntemleri -----	126
1.2.2.5. İstidlal -----	130
1.2.2.5.1. Telâzüm -----	130
1.2.2.5.2. İstishâb-----	131
1.2.2.5.3. Şer'u men kablenâ -----	133
1.2.2.5.4. İstihsan-----	134
1.2.2.5.5. Sahâbî Kavli/Mezhebi -----	137
1.2.2.5.6. Mesâlih-i Mürsele ve Sedd-i Zerâi' -----	139
Hâtîme: Hüsün-Kubuh Meselesi ve Hüküm Teorisi -----	144
1.2.3. Usul Bilgisi ve Mevhibe-----	157
1.3. Hz. Peygamber'in Huzurunda veya Gıyabında İctihad----	167
1.4. İctihadın Sahası ve İctihadda Hata-İsabet Meselesi -----	167
1.5. İctihad ile Zıtlık İlişkisi Bulunan Kavramlar-----	175
1.5.1. Taklid -----	176
1.5.1.1. Müctehidin Bir Başka Müctehidi Taklidi -----	193
1.5.1.2. Avamın Müctehidi Taklidi -----	196
1.5.1.3. Muayyen Bir Mezhebin/İmamın Taklidi -----	200
1.5.2. Tahrîc-----	202
1.6. İftâ Faaliyeti ve Telfîk -----	208

İKİNCİ BÖLÜM
BAZI TARTIŞMALI İCTİHADÎ MESELELER
[PRATİK ZEMİN]

2.1. Tütünün Hükmü -----	213
2.2. Gaiplik Nedeniyle Nikahın Feshi -----	224
2.3. Abdestte Ayakları Yıkamanın Hükmü -----	240
2.4. Bid'î Talak -----	250
2.4.1. Adetli Kadını Boşamak -----	251
2.4.2. Tek Seferde Üç Talak -----	263
2.5. Zina Suçu ve Müeyyidesi -----	277
2.5.1. Suçun Tanımı ve Dayanağı -----	277
2.5.2. Suçun ispatı -----	280
2.5.2.1. İkrar -----	280
2.5.2.2. Beyyine (Tanık Beyanı) ve Gebelik -----	281
2.5.2.3. Atf-ı cürm -----	282
2.5.3. Müeyyidesi -----	283
2.5.4. İnfaz -----	290
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ -----	292
KAYNAKÇA -----	311

KISALTMALAR LİSTESİ

bk.	: Bakınız
b.	: İbn
bs.	: Baskı
bt.	: Bint
c.	: Cilt
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
H.z.	: Hazreti
md.	: Madde
nşr.	: Nâşir
ö.	: ölüm
r.a.	: Radıyallahu anhu/anhâ
TASAM	: Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	: Tahkik eden
trc.	: Tercüme eden
ts.	: Tarihsiz
tsh.	: Tashih eden
üni.	: Üniversite
vb.	: ve benzerleri
vd.	: Ve devamı/diğerleri
yy.	: Yayın yeri yok
Yay.	: Yayınları

ÖN SÖZ

Bu araştırma, şu sıralar Otto Yayınları arasından çıkan ve büyük emeklerin sarf edildiği eş zamanlı bir tarih yazımı niteliğine sahip *Tarihte Müslümanlar* isimli ansiklopediye dört alimin hayatını ve fikirlerini anlatan madde yazmamı istemeleriyle başladı. Bu maddelerden biri Yemenli müctehid Emir es-San'ânî ve düşüncesi üzerineydi. Müellif hakkında, Türkçe'ye de çevrilen *Sübülû's-selâm* adlı eseri nedeniyle bilgi sahibiydim. Fakat maddeyi yazım aşamasında, çok geçmeden nevi şahsına münhasır bir şahsiyetle karşı karşıya kaldığımı, onu yeterince tanımadığımı ve ülkemizde tanınmadığını anladım. İşte elinizdeki bu eser, onu ve inandığı düşünceyi akademik camiaya tanıtma gayretinin ve gerek tarihte gerekse şimdilerde yüzüstü bırakmak zorunda kaldığımız Yemen'e vefa borcunu ödeme düşüncesinin bir ürünü olarak düşünülebilir. Zira Yemen, ülke insanımız açısından bir dönem, acıklı türkülerin yakıldığı, gidenin gelmediği, analar ve babaların kara bağladığı, gülü dikene dönen yaman bir el olmuştur.

İnsanlar genelde bir ilmî gelenek ve sosyal-kültürel çevre içinde dünyaya gelir ve bu çevrenin etkisiyle düşünür ve üretir. Çok az insan bu kalıbın dışına çıkmıştır. Müellif, mezhepler üstü bir yetkinliğe ulaştığını düşünerek geleneksel düşünüş biçimine karşı koymuş, bireysel çabayı ve şahsî kanaatin ifadesini önemsemiştir. Tahrîci değil mutlak ictihadı; taklidi değil en azından iktidâ ve ittibâyı öne çıkarmış, alim-avam herkesin üzerine düşün sorumluluklardan söz etmiştir. Üstelik bunu yaparken günümüzde moda haline gelen temel kabullerimizi inkâr ederek ve değersizleştirerek değil, inandığı düşünceyi kendi

içinde tutarlı bir şekilde savunarak yapmış ve ortaya büyüklü küçüklü -bir kısmı hala tahkik edilmeyi bekleyen- iki yüzü aşkın eser ortaya koymuştur.

Geleneksel Zeydî çevrede yetişen ve eğitim gören San'ânî, bununla da yetinmeyerek hac münasebetiyle Sünnî hocalarla temas kurmuş ve onların ders halkasına oturmuştur. Onun gerek sahabeye gerekse ulemaya karşı kullandığı dil, Şii-İmâmî müelliflerin eserlerinde görülenin aksine dışlayıcı değil kuşatıcıdır. Müellife rahmet dilerken, bu çalışmanın gün yüzüne çıkmasında emeği geçen meslektaşlarıma, Doğu-Batı Bilim-Sanat Derneği çalışma arkadaşlarıma şükranlarımı sunarım. Zamanlarından çaldığım eşim Zeynep'ten ve oğullarım Sencer, Sungur ve Cihangir'den affımı istirham ederim. Gayret bizden muvafakiyet Allah'tandır.

Balcalı- Adana, 2021